

ГОДИНА XI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 32.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позоришне друживе у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА.

(Наставак.)

Једино је то што песнику остаје, да овде онде по који стих боље углади, и погдешто да боље укалуни, да ни с књижевнога погледа његовој радњи не буде мане, па тада може слободно с делом на видело, као с виловитим и њега достојним песничким производом.

Још једну. Свиколици, који су досад о тој драми писали, истичу Станка као главнога јунака (протагонисту). Ни то не стоји. Станко је неморална особа, па већ као такав не може да буде протагонистом. Напротив Даница, у којој блистају онолике ретке и узвишене врлине, и у којој је право црногорство онако дивно оличено, поред најплеменитијих и најодабранијих осећаја јуначке људске душе, она је главни јунак у тој драми, која је и окрштена њезиним псеудонимом балканске царице.

А сад, у колико се тиче још и самих представљача, који су ову представу одиграли, казаћу, — а да ниједном криво не буде — да су они свиколици лепо и добро своје улоге издржали. Од дилетанта никад се не може захтевати уметничко савршенство. Доста је кад су они и онолико могли. — Међу представљачима било је и правих Турака; и ма да су им кратке улоге биле, они су их ипак природним начином прелено свршили. — Па ми је и то напоменути, да је сјајно и златно народно одело и светло народно оружје бајном зачином овој представи било.

Жељан да што боље читаоце упознам са том књижевном стечевном нашом, при-

знајем, да сам се подоста на дуго развео пишући ове црте и излажући толике своје назоре; а ипак не могу, да још неколике напосе не проговорим о зетскоме колу, као и о некој другој милој околности, на коју досад нико није обраћао пажње.

Зетско коло није неки *балет*, психотрен по модерноме укусу, него је управо народно коло, као што је и све остало народно, што се у „Балканској царици“ налази. — Оно је у овој драми од велика ефекта, ма се и не допадало педантичној углађености оних, којима су уши привikle на мазуштво туђинаца. У овоме колу ухвате се за руке, све једно мушко а једно женско, па по два пута корачају од леве к десној страни, а по један пут унатраг се поврну, тапкајући слатко ногама, сугласно тону песме, коју певају. Сва мушкадија у један глас за коловођом почиње певати и увек понавља цео стих; а женскиње прихвате вазда другу половину истог стиха, па затим испевају и и савколик стих. Милоглас овога певања потиче управо из тога замењивања једрих мушких гласова са њежним и умилним гласовима. — Песма за коло мора да буде из дистиха састављених у осмерцима, а пева се по овом напеву:

Мушки глас.

У И- ва- на го- спо- да- ра

У И- ва- на го- спо- да- ра.

(Наставиће се.)

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Сабља Краљевића Марка*, алегорија у 2 дела, с песмама од Ј. Ђорђевића и А. Хаџића, музика од Д. Јенка.) (Свршетак.)

Да у нас не бесне? Је ли то узрок што се још не диже Марко?

И заиста: само врлина је храм слободе, а порок јој је најтежи камен на гробу. Док је њега, никада васкрса. Заман јунаштво; залуду дивља снага и бесомучна сила: све је то кратка века; све то ничице пада пред вечном силом, што светом влада. „Ум царује, а снага кладе ваља“.

„Бедца глупост где ништ' не назире;
Где незнање науку презире;
Где лењости теку гњили дани;
Где себичност за никог не брани,
Само за се и за своје ждрело;
Блуд где трује и душу и тело;
Вера, закон где су празне речи,
Где ласкање пред сујетом клечи;
Где издаја туђем служи злату;
И где завист јаму копа брату;
Златну слогу где раздор угуши;
Где с' не зида, него само руши:
Ту слобода радо не остаје,
Друге дворе, друге тражи краје!

А где вера и закон царује;
Где се знање и наукаштује;
Где рад ноћи у дане претвара;
Где свако прво за опште се стара;
Где је чисто и тело и душа;
И где млађи старијега слуша,
А старији свог млађега пази;
Где с' поштење ногама не гази;
Где се жртве драговољно дају;
Реч искрена где ј' у обичају;
Братска слога где сва срца грије;
Где издаје и зависти није;
Где се најпре зида, поправља и ствара,
А тек што је трошио, напокон обара;
Где с' разуму срце вољно покоравало;
Ту је храм слободе, ту је срећа права!

Споменувши толико о зетском колу, врло радо прелазим на ону другу околност, коју сам већ обећао читаоцима пред очи изнети, да их упознам још и са патриотичким назорима високога песника, који се простиру и на осталу нашу браћу Славјане.

На том радит' ваља, о том се брините,
За свету слободу да с' препородите;
Да у срца ваша од врлина ови
Плодно семе падне, класи никну нови:
А пороке црне — семе клетог врага —
У заметку треб'те, да им нема трага!
Тим ћете слободи подигнути храма;
Тад ће она доћи да станује с вама!“

Па је ли далеко то доба? — Није:

„Ближи се, ближи, то срећно време,
Бачено семе брзо сазрева. . .“

а и сејачи су већ подранили. . . Ено их, где, где пуном руком просињу на све стране здраво зрно, па ако падне на добру њиву, ето богате жетве. Србину треба. . . Србин је гладовао и жеднео за том храном дуго и дуго. . . те тек престала цика пушака и рика громова, пошао за њом. Загледао се у вредне раднике Доситија, Вука и Саву Текелију, па на крили тих великих духова хоће да се вине у висине, камо не може сурова снага дохватити. Тамо нема ропства; — тамо је права слобода.

И ено их већ тих храбрих, ал' послушних синова, сви су тамо. Подигла их једна снага, једна мисао:

„О, дивне слике! — Брат уз брата стоји,
Тако их гледах сред санова својих!
Сложна су браћа, једној иду цели,
Ништа их више, ништа већ не дели!
О, само тако, тако браћо драга!
Та братска љубав највећа је снага!“

Та снага руши стене и укрсава и оно, што је давно пало и малаксало. Растворила је, ето, и Маркову стену, продрла сјајем својим и до савновних већа вековног спавача. . . па га пробудила. Бунован Марко већ не чује плач и лелек, већ не гледи братску крв и покољ. Као да је песма, што му ухо умиљато дира; као да је најлепша слика зором обасјана, што му се оку указује. Не, није сан; то је јасна јава: види Марко сложну, загрљену, сретну браћу, и чује из хиљаду грла, где се са свију крајева ори:

„Боже правде, ти што спасе,
Од пропасти досад нас!

Чуј и од сад наше гласе,
И од сад нам буди спас!
Моћном руком води, брани
Будућности српске брод;
Боже спаси, боже храни
Српски народ, српски род!

Једна воља да задане
Сложна срца, боже дај!
Па да српству зора сване,
Дугој беди дође крај!
Да нам сину лепши дани,
Да слободе сазре плод;
Боже спаси, боже храни
Српски народ, српски род!⁴

Песма се разлиже, а од громких, веселих гласова задрктала и Маркова Сабља, и створила се јунаку у руци. И, где: пет векова су за вечну правду један тренут, па ко у њу верује, чује Марка, где нам довикује:

„Напред, децо! Кад вас љубав спаја жарка,
Пред вама је „Сабља Краљевића Марка“.

Да речемо још коју о композицији и приказу те алегорије.

Други део нашега приказа разликује се од оригинала, и рекли бисмо у корист. Писац „Маркове Сабље“ чувао се из неких обзира, да у другом делу јасно и отворено каже историјску истину. И тешко је бити Галијеј — бар данас веома тешко — па после батина и опет рећи: „E pur si muove!“ . . . Изнео је дакле, што је смео и могао, ал' и то у тако лепој форми, да му је тешко замерити.

„Ал' има ко би му и то замерио — бар са наше позорнице. С тога је г. А. Хаџић прерадио други део и место последње три слике пишчеве створио три друге. Првом је исправио историјску истину; другом (Доситеј, Вук и Сава Текелија) дао је самоме делу више снаге и шира основа; а трећом (Слављем) избегао је колизије. Ми смо му за то веома захвални, а и писац му не ће замерити. Друга је слика чисто нужна била већ по нарави и тенденције самога појема, и хвата тако органски у целину, да не може боље бити.

Захвални смо и композитору г. Д. Јенку. Не знамо пресудити, шта така композиција вреди у уметничкој музици, али нам срце каже, да је погодила све смерове пишчеве и сваки расположења душе наше.

Што се приказа тиче, можемо рећи, да нас је изненадио. Ми знамо срества наше позорнице, па чисто нисмо могли веровати, да ће нас тако задовољити. Сlike беху тако уметнички и е укусом изведене, да су нас заносиле. Лепота, хармонија, пластика и живот спојиле се у неодржив

ансамбл, и опиле нам око. Особито нас је занела дивота слике: „Сеоба патријарха Чарнојевића“ са својим групама, пуним израза и истине. Исто нас је тако изненадила портретска верност слике: Доситије, Вук и Сава Текелија. Ко зна с каквим се препонама у таким приликама ваља борити — особито код нас — тај ће радо признати велики труд и настојање управе, те јој за то из свег срца захвалити.

Испуњујући врло радо ту пријатну дужност, молимо је, да нам неке мале примедбе не замери. Ми смо уверени, да ће послужити самој ствари.

Слика Ј. Ст. Поповића могла би се из оне групе са свим изоставити. Сам композитор је осетио, да не иде у један ред с Доситијем, Вуком и Савом, па ју је метуо на подножје. Ми не би ни то чинили. Опет Стерија — бар у великој српској мисли, која се овде хоће да представи — није оно, што она три великана! Слава његовој сенци и његовом великом духу, ал' он никад не беше војвода у српској војсци.

Ту дивну слику пореметиле су донекле и оне табле с натписом. Подриле су достојанство и висину оних лица, које смо ми научили сматрати као неке више створове. Довољна је реч . . . а натписи се и онако не могоше прочитати.

Најпосле бисмо и то рекли, да онај последњи марш не доликује слици, коју прати. Кад је композитор већ оставио на вољу, и означио само да треба да буде марш, онда се може изабрати што достојанственије.

Ако ћемо о приказивачима што рећи, онда их морамо само похвалити. Г. Миљковић био је Марко, како га песма приказује и народ замишља. И гђца Хаџићева беше вила наше маште. Само да јој је костим још боље одговарао. Она је етерична, прозрачна, танка. . . а не сме се рашепурити као отмена млада 18. века. Г. Лазић је нас као почетник прилично задовољио.

И још бисмо имали нешто. Чудимо се, за што се та дивна алегорија тако ретко даје. Јесте, да су јој издатци већи, него обичној представи, али наша позорница није приватан, спекулативан институт, него школа за народ. Морални успеси треба да су нам пречи, и за њима ваља ићи. С тога бисмо желели, да се „Маркова Сабља“ свугде даје, гдегод позоришна дружина доспе, а у Н. Саду да се и понови. То би се могло најбоље учинити недељом после подне, ма и обављеном ценом. Нека нам и деца и спротиња види живу слику наше прошлости и будућности, и нека је дубоко зареже у срце своје. Таки се успех не да одмерити, не да проценити.

—Т.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

36. ПРЕСТАВА.

ВАН ПРЕПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 23. ФЕБРУАРА 1886.

По други пут:

СТЕВАН ПОСЛЕДЊИ БОСАНСКИ КРАЉ

ИСТОРИЈСКА ТРАГЕДИЈА У 5 ЧИНОВА, НАПИСАО МИТА ПОПОВИЋ.

ОСОБЕ:

Тома Остојић Христић, босански краљ	Миљковић.
Стеван, краљев незаконити син, доцније краљ	Ружић.
Радивој, краљев рођени брат, јајачки бан	Ђурђевић.
Косача, краљев таст, војвода светог Саве	Лазић.
Момчило, бан од Усоре.	Петровић.
Кубретић, војвода зворнички	Марковић.
Томазини, придворни свећеник	Милојевић.
Исак, велики везир Мухамеда II.	Банћ.
Упор, посланик краља Матије	Добриновић.
Старац	Васиљевић.
Двоје деце	* * *
Турски часник	Кестерчанек.
Ана, краљева мати	Д. Ружићка.
Катарина, краљева жена, косачина кћи	С. Вујићка.
Дивна, косачина сестра	Л. Хаџићева.
Први { Херцеговац	Петровић.
Други {	Марковић.
Диздар	В. Димитријевић.

Војници и свита.

У среду 26. фебруара: „РАТ У МИРНО ДОБА.“ Шаљива игра у 5 чинова, од Шентана и Мозера, по немачком прерадио Бранко М. Јовановић.

Улазнице се могу добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 после подне, а у вече на каси

Ко од наших поштованих претплатника жели своја места и за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у писарници позор. најдуже до 11 сахата пре подне.

ПОЧЕТАК У 7¹/₂ А СВРШЕТАК У 10¹/₂ САХАТА.